

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.1

[https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.4\(67\).01](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.4(67).01)

PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE ÎN IZVOARELE DOCTRINARE ȘI NORMATIVE DIN EUROPA OCCIDENTALĂ (SEC. XIX-XX)

Tatiana VIZDOAGĂ,
dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat
din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-7783-5247>

Iulia BRIA,
doctorandă,
Universitatea de Stat
din Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-2989-0524>

SUMAR

Valoarea supremă într-un stat este omul, drepturile și libertățile lui, iar recunoașterea, respectarea și apărarea acestor drepturi și libertăți reprezintă obligațiunea de bază a statului. Procesul penal este domeniul de activitate în care chestiunile referitoare la apărarea drepturilor și libertăților omului au o actualitate deosebită. Din acest considerent, o importanță aparte o are studierea evoluției istorice a mijloacelor cu ajutorul cărora legiuitorul asigură realizarea acestei obligațiuni constituționale din partea statului. Reglementările procesual-penale medievale referitoare la prezumția de nevinovăție au fost dur criticate de către oamenii de știință. Or, cel mai important eveniment care a contribuit la apariția în majoritatea legislațiilor procesual-penale a mai multor state de pe continentul european a fost Marea Revoluție franceză. Importanța ei s-a resimțit departe de hotarele Franței, exercitând o influență enormă asupra sistemului politic și juridic din mai multe state.

Cuvinte-cheie: *prezumție, nevinovăție, proces penal, stat, reglementare, drepturi, libertăți, apărare, garanție procesual-penală, valoare supremă, sistem juridic.*

Considerații preliminare

Principiul prezumției de nevinovăție în procesul penal reprezintă o regulă de bază a procesului penal și, totodată, unul dintre drepturile fundamentale ale omului.

PRESUMPTION OF INNOCENCE IN THE DOCTRINAL AND REGULATORY SOURCES OF WESTERN EUROPE (XIX-XX CENTURIES)

SUMMARY

The supreme value in a state is man, his rights and freedoms, and the recognition, respect and defense of these rights and freedoms is the basic obligation of the state. The criminal trial represents that field of activity where the issues related to the defense of human rights and freedoms are of special relevance. For this reason, it is of particular importance to study the historical evolution of the means by which the legislator ensures the fulfillment of this constitutional obligation by the state. Medieval criminal procedure regulations regarding the presumption of guilt have been harshly criticized by scientists. However, the most important event that contributed to its emergence in most criminal procedure legislations of several states on the european continent was the Great French Revolution. Its importance was felt far beyond the borders of France, exerting an enormous influence on the political and legal system of several states.

Key-words: *presumption, innocence, criminal trial, state, regulation, rights, freedoms, defense, criminal procedure guarantee, supreme value, legal system.*

Fiind un principiu relativ „tânăr” a început să se contureze acum două secole în legislația unor state. Până atunci, acuzatul era supus torturii pentru a-și recunoaște vina ori supus unor încercări – proba înecului, a focului ș.a., judecătorului rămânându-i doar sarcina de a constata dacă învinutul s-a înecat ori a fost ars de foc, cazuri în care era considerat vinovat [2, p. 37].

În literatura de specialitate se susține că prototipul prezumției de nevinovăție este regula, cunoscută încă dreptului roman – *praesumptio boni viri*, conform căreia fiecare participant la raportul juridic este considerat de bună credință până la demonstrarea contrariului. Dovedirea relei credințe a persoanei era pusă în sarcina celui care susținea acuzația [18, p. 62].

Secolul XIX și prima jumătate a secolului XX au constituit perioada recunoașterii prezumției de nevinovăție a celui acuzat în legislațiile statelor din Europa Occidentală. În acest sens, amintim legislația franceză, în care prezumția de nevinovăție și-a găsit reglementare expresă în art. 278 din Codul penal de la 1810. Cadrul de reglementare francez a constituit un model pentru legislația procesual-penală a mai multor state europene, precum Italia, Germania, Spania, Portugalia, Elveția, Olanda ș.a. [15, p. 7].

Deși prezumția de nevinovăție a apărut ca concept în Italia, iar ca reglementare în Franța, totuși, în cursul secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX, Europa Continentală nu era încă pregătită pentru recunoașterea acestui drept. În legislațiile majorității statelor europene se prevedea doar că *nimeni nu poate fi pedepsit pentru o infracțiune sau o faptă urmărită penal, decât în baza unei sentințe definitive a judecății*.

Discuții și rezultate

1. Presumția de nevinovăție în Franța. În sursele de specialitate se susține că, deși în conținutul său clasic prezumția de nevinovăție nu s-a regăsit nici într-un act normativ francez începând cu anul 1791 și până în 1946, totuși, existau mai multe dispoziții legale care, în viziunea lor, conțineau elemente ale acestui principiu [22, p. 131-132]. Profesorul M. A. Celțov-Bebutov, în una din lucrările sale, în sprijinul acestor afirmații, susținea: „1) În caz de condamnare, inculpatul putea rămâne în libertate până la soluționarea cererii de apel sau recurs, în virtutea efectului suspensiv în raport cu sentința de condamnare; 2) În caz de numărare a voturilor jurilor, buletinele necitețe se calculau în favoarea acuzatului; 3) Paritatea voturilor jurilor privind achitarea sau condamnarea avea ca efect achitarea inculpatului; 4) Judecata cu asesori avea dreptul să suspende executarea verdictului de condamnare și să remită cauza la rejudecare, dacă

stabilea că juriu au adoptat o hotărâre greșită. Instanța nu dispunea de un astfel de drept în cazul în care juriu, din eroare, au pronunțat un verdict de achitare: 5) Situația condamnatului nu putea fi agravată, dacă acesta contesta cu apel sau recurs sentința adoptată. De asemenea, în cazul achitării inculpatului la judecarea cauzei cu participarea juraților, cererea de recurs a acuzatorului nu putea agrava situația inculpatului. Acest recurs era depus doar în interesul legii; 6) Nu se admitea reluarea examinării cauzei în privința persoanei achitate, dacă circumstanțele nou-apărute demonstrau eroarea acuzării.

În virtutea principiului prezumției de nevinovăție, inculpatul, negând faptul comiterii infracțiunii și al vinovăției sale, nu era obligat să prezinte careva probe în acest sens” [21, p. 504-505].

Însă puține din cele enunțate au legătură directă cu prezumția de nevinovăție. Or, susținem părerea că nu se atribuie la prezumția de nevinovăție concepțiile cercetătorilor francezi privind inadmisibilitatea agravării situației inculpatului în propria cale de atac; inadmisibilitatea reluării cercetării cauzei în temeiul circumstanțelor noi.

De altfel, un asemenea element important al prezumției de nevinovăție ca interpretarea dubiilor de neînălăturat în favoarea acuzatului este expus, în concepția cercetătorilor francezi ai timpului, destul de rezervat. Se vorbește foarte puțin și despre sarcina probei în cazul nerecunoașterii vinovăției [22, p. 134].

Proclamată pentru prima dată la 26 august 1789 în Declarația drepturilor omului și cetățeanului, prezumția de nevinovăție a celui acuzat a fost formulată ca garanție procesuală a libertății personale a cetățenilor [22, p. 149]. Astfel, prezumția de nevinovăție și-a câștigat autonomie, ca regulă de drept, abia în secolul XVIII, urmare a proclamării ei în Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789 [8, p. 95], ca document principal și de principiu al Revoluției franceze de la 1789 [12, p. 120]. Articolul 9 din Declarație, în opinia majorității cercetătorilor, a ridicat la rang de lege prezumția de nevinovăție pentru prima dată în istoria omenirii [18, p. 71].

Însă în prima jumătate a secolului XX în Franța încă era aplicat Codul de procedură penală, adoptat pe timpul lui N. Bonaparte (1808), în care nu se conținea nici o normă care s-ar fi referit la prezumția de nevinovăție a acuzatului, deși anume Franța a fost primul stat din lume care a consacrat legislativ acest principiu (Constituția Franței, anii 1791-1793) [20, p. 111]. Deși în această perioadă se susținea că opera prezumția de nevinovăție, totuși, legea prevedea că: „Orice cerșetor sau vagabond, asupra căruia vor fi descoperite bunuri a căror valoare depășește suma de 100 franci și care nu va reuși să

demonstreze proveniența lor legală, vor fi supuși pedepsei conform art. 276 din prezentul cod” [17, p. 15]. Astfel, orice cerșetor sau vagabond care deținea bunuri în valoare de 100 franci era considerat infractor până nu demonstra contrariul.

Mai târziu prezumția nevinovăției va constitui expresia unor reguli principiale: a) plasarea sarcinii probei pe „umerii” acuzării; b) interpretarea tuturor dubiilor în favoarea inculpatului (*in dubio pro reo*).

Totodată, au fost date nejustificat uitării circumstanțele care au determinat materializarea formulei clasice a nevinovăției acuzatului și expunerea ei în Declarația drepturilor omului și cetățeanului. Or, în textul acesteia, prezumția de nevinovăție a fost inclusă ca o garanție în raport cu asprimea excesivă la aplicarea măsurilor preventive. Din aceste rațiuni, prezumția de nevinovăție trebuie să presupună nu doar plasarea sarcinii probei asupra acuzării și interpretarea dubiilor în favoarea acuzatului, dar și să garanteze o atitudine umană a organelor represive față de învinuit în procesul urmăririi penale și al judecării cauzei [22, p. 150].

În anul 1946, în Franța, prezumția de nevinovăție a acuzatului a fost restabilită la nivel constituțional, prin înscrierea în Constituție a textului Declarației drepturilor omului și cetățeanului din 26.08.1789.

Ținem să amintim că Codul de procedură penală francez din 1808 a fost aplicat, până în anul 1958, pe o perioadă de 150 ani. Deși în perioada de referință Codul a suportat multiple modificări și completări, totuși, prezumția nevinovăției așa și nu a fost reglementată expres.

La 1958 pe ordinea de zi a legiuitorului francez a fost pusă întrebarea privind adoptarea unui nou Cod de procedură penală. La acel timp, mai mulți juriști francezi de renume tratau prezumția de nevinovăție a acuzatului ca o calitate fundamentală a procesului penal democratic, menit să joace un rol substanțial în realizarea garanțiilor procesual penale. Principiul prezumției de nevinovăție a acuzatului, ca și alte principii importante ale procesului penal, încă avea un caracter fictiv, deoarece însuși legislația conținea prezumții contradictorii, precum art. 278. Cert însă că, în Codul de procedură penală francez adoptat în anul 1958 nu s-a găsit loc și pentru prezumția de nevinovăție a acuzatului, deși și preambulul Constituției din anul 1958 conținea textul renumitei Declarații a drepturilor omului și cetățeanului din 26.08.1789, unde era consfințită.

Astfel, în Codul de procedură penală francez nu doar că nu a fost înscrisă prezumția de nevinovăție, dar nu se reglementau nici măcar careva elemente ale acesteia [22, p. 156-158].

Deci, adoptarea noului Cod de procedură pe-

nală francez la 1958 nu a schimbat atitudinea față de prezumția de nevinovăție a acuzatului, ea fiind ignorată în continuare. Tocmai în anul 1974, când Franța a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 4 noiembrie 1950, ceea ce a determinat completarea legii procesual-penale franceze cu un set de principii prevăzute de Convenție: prezumția de nevinovăție (art. 6, paragraful 2 din Convenție); interzicerea torturii (art. 3 din Convenție); dreptul la libertate și siguranță (art. 5 din Convenție) ș.a.

Revenind la prezumția de nevinovăție în procesul penal francez, reținem că a fost nevoie să treacă o perioadă de peste zece ani de la ratificarea CoEDO pentru ca, sub influența opiniei publice și a juriștilor notorii, Guvernul francez să prezinte legislativului un proiect de lege unde se înscria textul prezumției nevinovăției persoanei acuzate, adoptat la 1 ianuarie 1985. Articolul 1 al acestei legi stabilea că „Până la pronunțarea hotărârii privind deținerea persoanei în stare de arest, judecătorul de instrucție, de comun cu procurorul, în prezența acuzatului și avocatului său, urmează să justifice decizia privind atragerea persoanei la răspundere penală cu respectarea prevederilor procedurii contradictorii” [14, p. 157].

Reforma procesului penal francez din 1993 a influențat substanțial faza de urmărire penală, fiind din temelie restructurate instituțiile punerii sub învinuire și aplicării arestului preventiv. Legea din 4 ianuarie 1993 a desființat conceptul de „învinuit” și activitatea de „punere sub învinuire”. În locul acestora a fost introdusă o procedură nouă referitoare la atragerea în cercetarea cauzei, urmare a cărui fapt a apărut un nou subiect – *persoana atrasă în cercetarea și examinarea cauzei* [15, p. 383].

2. Prezumția de nevinovăție în procedura penală engleză. Teoria procesului penal englez din a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX se caracteriza prin expunerea comună în sursele de specialitate a instituțiilor de drept penal substanțial și celui procedural, excepție făcând doar acea parte a procesului penal care se referea la instituția probelor și a probatoriului.

O influență substanțială asupra teoriei procesuale engleze în perioada de referință a fost exercitată de specificul dreptului penal și procesual-penal englez, care cuprindeau multiple statute, datate cu secolele XIV, XV și XVI. De altfel, continua să fie aplicat dreptul comun, bazat pe numeroase precedente, acumulate pe parcursul secolelor. De aceea, nu este de mirare că prevederile comune de ordin penal și procesual-penal „se rătăceau” în exodul de reglementări în domeniu [22, p. 136].

În viziunea lui K. Kenny, „procesul penal englez

se baza pe prezumția de nevinovăție. Judecătorul era imparțial și predispus să acorde ajutor, mai degrabă, acuzatului decât acuzării. Acuzatului de foarte puține ori i se refuza acordarea asistenței juridice gratuite” [16, p. 567].

Prezumția de nevinovăție în calitate de principiu al procesului penal englez se atribuie la categoria prezumțiilor ce pot fi răsturnate. Sensul ei constă în faptul că acuzatul este considerat nevinovat în comiterea faptei care i se incriminează până când această presupunere nu va fi răsturnată prin prezentarea probelor care dovedesc incontestabil comiterea infracțiunii.

Recunoscând prezumția de nevinovăție ca principiu de bază a procesului penal englez, profesorul K. Kenny susținea că „deși există prezumția de nevinovăție pe care se sprijină regulile referitoare la probe și probatoriu, de facto, are dreptul la existență și prezumția bunului-simț, conform căreia învinuitul, trimis în judecată după audierea sa de către magistrat este, mai mult ca probabil, vinovat” [16, p. 567-568].

„Regulile engleze privind probele și probatoriul, - susține Kenny, - sunt consecința unei particularități specifice procesului englez, care a exclus din competența judecătorilor profesioniști soluționarea chestiunilor de ordin factic, transmitând soluționarea lor jurilor neprofesioniști. În Anglia, pregătirea neprofesională a jurilor a determinat judecătorii să instituie multiple reguli privind excluderea anumitor categorii de probe care ar induce în eroare persoanele neinițiate în drept. În toate cazurile în care instanța intervine pentru a soluționa o anumită chestiune de ordin factic, ea realizează acest lucru cu ajutorul unei metode, deși mai puțin precise, însă mai ușoară – substituirea probelor cu prezumțiile apriorice” [16, p. 368].

Se arată că prezumția de nevinovăție se referă nu doar la cauzele penale, ci și la cele civile dacă, în procesul examinării lor sunt făcute declarații referitoare la comiterea unor infracțiuni. De asemenea, profesorul K. Kenny, de fapt ca și alți autori englezi, folosește sintagma „prezumția de nevinovăție” în loc de „prezumția de nevinovăție a acuzatului” [16, p. 370].

Procesul penal englez este unul contradictorial. Interesele statului în procesul urmăririi penale sunt reprezentate de acuzator, iar cele ale acuzatului – de apărător. Aceștia, de comun, sunt martorii și învinuitul audierii contradictoriale. Prin acțiunile sale judecătorul nu se implică în cercetarea circumstanțelor cauzei pentru pronunțarea sentinței, ci doar conduce ședința de judecată: admite sau respinge întrebările adresate, are o poziție imparțială și, împreună cu juri, în baza probelor prezentate de părți, adoptă sentința.

Doar faptele concrete, prezentate și dovedite de acuzare, pot determina condamnarea inculpatului [22, p. 139-140].

Conform teoriei procesuale engleze, „onus probandi” este plasat asupra acuzatorului atunci când el prezintă atât tezele pozitive, cât și pe cele negative. Astfel, în primul rând, cel care declară trebuie să-și demonstreze propria afirmație. În al doilea rând, prevederea generală referitoare la „onus probandi” reiese din faptul că nevinovăția inculpatului este prezumată până la demonstrarea contrariului [22, p. 144].

3. Presumția de nevinovăție în procesul penal italian. În Italia, prezumția de nevinovăție a fost negată în primele decenii ale secolului XX, în special, de către criminaliștii-antropologi în frunte cu E. Ferri. El determina locul și rolul prezumției de nevinovăție a acuzatului în procesul penal în funcție de caracterul infracțiunii. În viziunea lui E. Ferri, prezumția de nevinovăție a acuzatului în procesul penal își pierdea forța juridică atunci când învinuitul nu era un simplu infractor, care din întâmplare a comis fapta, ci un recidivist, infractor profesionist, fapta comisă de el dovedind un infractor înăscut. După E. Ferri, prezumția de nevinovăție a acuzatului reprezenta o mumificare și renaștere a regulilor din trecut. El considera că, de rând cu prezumția de nevinovăție a acuzatului în procesul penal urmau să dispară și hotărârile întemeiate pe această prezumție. Astfel, în opinia lui nu putea fi considerată echitabilă soluția de achitare a inculpatului dacă părerea judecătorilor pro și contra erau egale. De asemenea, tot E. Ferri recomanda ca, de rând cu sentința de condamnare și cea de achitare, să fie pronunțate și sentințe prin care să se constate faptul imposibilității stabilirii vinovăției.

Respectiva atitudine față de prezumția de nevinovăție a acuzatului a determinat lipsa acesteia în Codul de procedură penală italian de la 1930. În nota explicativă la Cod se menționa expres că prezumția de nevinovăție a acuzatului nu a fost fixată normativ, fiind respinsă categoric din motive de absurditate. „Ea (prezumția) – se declara în nota explicativă – reprezintă o stranietate, are caracter ciudat, este legată de noțiuni depășite, întemeiate pe principiile revoluției franceze, determinând excese inconsecvente în privința garanțiilor persoanei”. Or, prezumția de nevinovăție era considerată o denaturare a sensului logico-juridic, fapt care nu o făcea admisibilă nici măcar în calitate de categorii de exprimare (*modo di dire*) [19, p. 30-31; 22, p. 146-147].

Criticată de școala pozitivistă, care pretindea o prezumție de nevinovăție pentru infractorii așa-zisi „înnăscuți” și „din obișnuință”, pentru a se putea lua împotriva lor măsuri de apărare socială chiar

ante delictum, critică însușită de legislațiile fasciste, prezumția de nevinovăție și-a găsit ulterior consacarea, tot ca o reacție împotriva terorismului judiciar [11, p. 100].

Concepțiile școlilor antropologică și pozitivistă – care explicau existența unor criminali înnăscuți, de obicei și dezechilibrul mintal – au dominat o perioadă lungă curențele criminologice, ele însă fiind învinse odată cu apariția școlilor criminologice care explică geneza criminalității prin conjugarea mai multor factori de natură socio-economică, biologică etc. [8, p. 97; 10, p. 25-26].

4. Procesul penal german și prezumția de nevinovăție. Pentru a ne convinge de atitudinea negativă față de prezumția de nevinovăție a acuzatului în Germania, în anii 20-30 ai secolului XX, este destul să facem referire doar la o singură lege a acestei țări – Legea din 28 iunie 1935, care admitea pronunțarea sentințelor alternative. Sentința alternativă reprezenta hotărârea prin care inculpatul se recunoștea vinovat nu de comiterea unei anumite infracțiuni, ci de săvârșirea unei sau altei fapte. Or, se subînțelegea o sentință prin care se constata că inculpatul este vinovat de comiterea uneia din două sau mai multe infracțiuni, adică dacă nu a comis o anumită infracțiune, apoi cu certitudine a comis cealaltă faptă. Altfel spus, dacă nu s-a stabilit cu certitudine vinovăția în fapta imputată, aceasta ar însemna că vinovăția lui nu a fost demonstrată într-atâta ca dubiile în privința vinovăției acuzatului să fie excluse: dacă nu s-a stabilit că inculpatul a comis fapta de furt sau de jaf, aceasta înseamnă că nu s-a demonstrat suficient de convingător nici comiterea faptei de furt și nici comiterea actului de jaf. Fără îndoială, nu putem vorbi nici pe departe despre prezumția de nevinovăție a acuzatului [19, p. 30-31; 22, p. 147-148].

Pe de altă parte, anume în Germania, în 1933, au fost publicate mai multe lucrări dedicate cercetării unui element substanțial al prezumției de nevinovăție și anume, interpretării dubiilor în favoarea acuzatului.

Procesului penal german îi este caracteristică, în mare parte, o structură care s-a format și s-a dezvoltat sub influența dreptului francez. Este vorba despre o corelație a principiilor procesului inchizitorial și a celui acuzatorial. Urmărirea penală și pronunțarea sentinței este divizată între două autorități: procuratura și judecata. Judecătorul, la etapa examinării cauzelor penale efectuează audierea, cercetează toate probele în acuzare, condamnă sau achită inculpatul. În Germania, procuratura are nu doar funcție de acuzare, fiind obligată, în virtutea legii, să cerceteze obiectiv și circumstanțele în apărarea persoanei. Din aceste rațiuni, procesului

penal german nu îi este caracteristic conceptul de „părți la proces”. Or, în virtutea acestui fapt nu putem vorbi despre un proces al părților chiar și în sens formal [22, p. 148].

5. Prezumția de nevinovăție în reglementările instrumentelor internaționale. De-a lungul timpului prezumția de nevinovăție nu a rămas cantonată în conceptul de regulă procedurală, depășind limitele stricte ale incidenței sale judiciare și constituind prin implicațiile sale unul dintre drepturile fundamentale ale omului. Aceasta a justificat înscrierea prezumției de nevinovăție în numeroase documente de drept internațional în care se consacrau asemenea drepturi fundamentale, aparținând oricărei persoane [4, p. 16-17; 13, p. 120-122].

Îndeosebi după al Doilea Război Mondial și în lumina noilor concepții juridico-filozofice și umanitare de unanimă consacrare în lumea civilizată bazată pe o reală ordine de drept, prezumția de nevinovăție a depășit limitele înguste ale unei reguli judiciare implicate în materia sarcinii probatoriului, ridicându-se la nivelul unui drept fără de care prerogativele umane nu pot fi acceptate ca depline în concepția juridică [12, p. 119].

Mai târziu, simțindu-se nevoia consacării acestei reguli prin documente cu caracter internațional, aceasta a fost înscrisă în art. 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) [6], făcându-se, în același timp, recomandarea ca legislațiile naționale ale statelor să insereze în dispozițiile lor norme privind prezumția de nevinovăție. Pot fi menționate reglementări similare existente în art. 6 paragraful 2 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (1950) [5], art. 14 alin. 2 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966) [9], respectiv, art. 48 alin. (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2007). De asemenea, se impune să menționăm și Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale.

Prezumția de nevinovăție este înscrisă ca principiu fundamental în legile fundamentale ale mai multor state-membre ale Uniunii Europene: Italia, Spania, Portugalia, Estonia, Croația, Letonia, Slovenia etc.

Înscrierea acestei prezumții în cele mai importante documente cu caracter internațional, dar și în legislațiile majorității statelor lumii, constituie o victorie împotriva concepțiilor din știința criminologiei potrivit cărora ar exista criminali înnăscuți, care au o predispoziție patologică spre săvârșirea

de infracțiuni și pentru care nu ar putea opera prezumția de nevinovăție [8, p. 95-97].

Incorporarea prezumției de nevinovăție în textul Declarației Universale a Drepturilor Omului a avut o importanță enormă. În primul rând, *de facto*, a fost recunoscută prezența unor tendințe negative în sfera procesului penal în relațiile dintre stat și acuzat, fiind constatată necesitatea depășirii lor, în virtutea faptului că însăși formula prezumției de nevinovăție a obținut forță politico-morală.

În al doilea rând, prezumției de nevinovăție i-a fost acordată o semnificație mondială, ceea ce nu a putut să nu influențeze evoluția și perfecționarea legislațiilor procesual-penale naționale.

În al treilea rând, Declarația Universală a Drepturilor Omului a deschis calea colaborării internaționale în materia asigurării drepturilor persoanelor învinuite în comiterea infracțiunilor, oferind prezumției de nevinovăție a acuzatului un anumit standard internațional, în special, în ceea ce privește atitudinea față de el până la momentul în care vinovăția acestuia nu va fi stabilită printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.

Astfel, prezumția de nevinovăție a acuzatului s-a regăsit în sistemul drepturilor elementare ale omului, obligatorii de a fi respectate conform prevederilor Declarației Universale a Drepturilor Omului [22, p. 153].

În teoria dreptului internațional se susține că Declarația nu are forță obligatorie, ci are doar un caracter de recomandare. Însă, în opinia unor autori, Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 reprezintă o excepție de la această regulă. Or, prevederile acesteia au fost recunoscute și acceptate în toată lumea în calitate de standarde, iar ea însuși a obținut caracter obligatoriu pentru toate statele în virtutea obiceiului [23, p. 84].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg, elaborată ca expresie a voinței statelor europene de a asigura respectarea principiilor enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Organizația Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, cuprinde o dispoziție similară, prevăzută de art. 6 § 2 că „orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată inocentă până când vinovăția sa va fi legal stabilită”. Încă din anul 1963, Comisia Europeană a Drepturilor Omului a afirmat valoarea de drept fundamental a prezumției de nevinovăție, fapt confirmat de Curte douăzeci de ani mai târziu. Din conținutul textului Convenției rezultă că prezumția de nevinovăție presupune înainte de toate o „*acuzăție în materie penală*”, adică „o notificare oficială, emanând de la o autoritate competentă, cu privire la săvârșirea unei infracțiuni”. În această accepțiune, ea semnifică protecția unei persoane învinuite de săvârșirea unei fapte penale împotriva unui

verdict de vinovăție ce nu a fost stabilit încă în mod legal [7, p. 156].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului a prevăzut o regulă importantă în raport cu prezumția de nevinovăție a acuzatului. Ratificarea Convenției și recunoașterea atât a dreptului persoanelor particulare de a adresa cereri în conformitate cu art. 25, cât și a jurisdicției obligatorii a Curții Europene a Drepturilor Omului, conform art. 46 reprezintă, la momentul de față, condiția obligatorie a participării în calitate de membru al Consiliului European. Toate statele membre ale Consiliului European urmează să se conformeze acestor cerințe. Or, aceste cerințe au constituit o premiză substanțială în materia acumulării practicii judiciare referitoare la documentarea cazurilor de încălcare a prezumției de nevinovăție a acuzatului. De asemenea, era stringent necesară completarea formulei abstracte a prezumției de nevinovăție a acuzatului cu un anumit conținut concret. Această chestiune a fost soluționată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care activează în cadrul unui sistem unic în baza aplicării dreptului internațional comun [22, p. 155-156].

Jurisprudența instanței europene a pus în evidență două trăsături caracteristice care țin de scopul și obiectul Convenției, și anume eficiența garanțiilor pe care ea le prevede și subsidiaritatea mecanismului de control instituit.

Cu privire la prima trăsătură, Curtea a statuat în sensul că obiectul și scopul Convenției impun înțelegerea și aplicarea dispozițiilor sale în așa fel încât exigențele pe care le proclamă, privitoare la drepturile reglementate, să fie respectate de toate statele contractante; orice interpretare a acestor drepturi și libertăți trebuie să se concilieze cu spiritul general al Convenției, destinat să apere și să promoveze idealurile și valorile unei societăți democratice. Pentru că, spune adeseori Curtea, scopul Convenției constă în a proteja nu drepturi teoretice și iluzorii, ci drepturi concrete și efective.

Privitor la cea de a doua trăsătură enunțată, Curtea a decis adeseori că mecanismul de apărare a drepturilor omului instituit de Convenție are un caracter subsidiar, prin raportare la sistemele naționale de garantare a aceluiași drepturi [1, p. 15].

Concluzii

Despre existența și importanța prezumției de nevinovăție a acuzatului se vorbea încă în Antichitate și în Evul Mediu, însă, după cum ne relatează sursele istorice, în acele timpuri era dominantă prezumția de vinovăție. Realizarea și materializarea autentică a prezumției de nevinovăție în legislație și în activitatea organelor de drept este posibilă doar într-o societate democratică, ea re-

prezentând una din componentele obligatorii ale acesteia.

Inițial, odată cu apariția concepției teoretice și cu reglementarea normativă a prezumției de nevinovăție a acuzatului, era vorba despre patru elemente care, în cumul, formau conținutul ei: plasarea sarcinii dovedirii vinovăției persoanei în comiterea infracțiunii asupra părții acuzării; b) lipsa prejudecăților referitoare la vinovăția persoanei din partea organelor statului în procesul cercetării cauzei; c) interpretarea tuturor dubiilor în favoarea acuzatului; d) inadmisibilitatea aplicării abuzive și excesive a arestului, când, în circumstanțele concrete ale cauzei, această măsură nu este proporțională.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova [3] consacră principiului prezumției de nevinovăție articolul 8, prin care garantează oricărei persoane acuzate de săvârșirea unei infracțiuni nevinovăția atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul prevăzut de legea procesual-penală, în cadrul unui proces judiciar public, acolo unde îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale. Vinovăția se cere constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă.

Persoana nu este obligată să-și dovedească nevinovăția sa, iar concluziile despre vinovăția celui acuzat nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile de neînălțurat în probarea învinuirii se vor interpreta în favoarea bănuțului, învinuitului, inculpatului.

Referințe bibliografice

1. Bîrsan C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. Ediția a 2-a. București: C.H. BECK, 2010. 1920 p.
2. Boroș A., Negruț G. *Drept procesual penal*. Ediția a 2-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2020. 776 p.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 248-251.
4. *Codul de procedură penală. Comentariu pe articole*. Volumul 1. Coordonator: M. Udriou. București: C.H. BECK, 2015. 828 p.
5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04 noiembrie 1950. Semnată de către Republica Moldova la 13 iulie 1995, Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din 24 iulie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 54-55/502.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 217 A (III) din 10.12.1948. În: *Tratate internaționale*, 2001, Vol. I, p. 11-18.
7. Mateuț Gh. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Volumul I. București: C.H. BECK, 2007. 816 p.
8. Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ediția a III-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. 790 p.
9. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966, art.9 alin.4. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*, 1998. Vol. I, p. 30-50.
10. Stefani C., Levasseur G., Merlin Jambu R. *Criminologie et science pénitenciaire*. 2e éd. Paris: Dalloz, 1970. 697 p.
11. Theodoru Gr., Chiș I.P. *Tratat de drept procesual penal*. Ediția a 4-a. București: Hamangiu, 2020. 1192 p.
12. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. I. București: Paideia, 1993. 500 p.
13. Volonciu N. *Tratat de procedură penală*. Vol. I. București: Paideia, 1996. 504 p.
14. Боботов С.В. *Правосудие во Франции*. Учебное пособие. Москва: ЕАВ, 1994. 198 с.
15. Головки Л.В. *Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции*. Москва: Спарк, 1995. 130 с.
16. Кенни К. *Основы уголовного права*. Под редакцией Б.С. Никифорова. Москва: Иностранная Литература, 1949. 599 с.
17. Ларин А. М. *Презумпция невиновности*. Москва: Наука, 1982. 152 с.
18. Морквин В. А. *Правовые презумпции в уголовном судопроизводстве России*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2008. 243 с.
19. Полянский Н.Н. *Доказательства в иностранном уголовном процессе*. Юридическое Издательство Министерства СССР. Москва: Юридическое издательство МЮ СССР, 1946. 142 с.
20. *Хрестоматия по всеобщей истории государства и права*. Том 2. Под редакцией К.Н. Батыра и Е.В. Поликарпова. Москва: Юристъ, 1996. 520 с.
21. Чельцов-Бебутов М.А. *Курс советского уголовно-процессуального права*. Том 1. Москва: Госюриздат, 1957. 839 с.
22. Шахкелдов Ф.Г. *Концептуальные аспекты презумпции невиновности в уголовном процессе: генезис и теория совершенствования*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Майкоп, 2006. 379 с.
23. *Юридический энциклопедический словарь*. Под редакцией В.Е. Крутских. 3-е издание, переработанное и дополненное. Москва: Инфра, 2000. 1235 с.

